Ladislav (László) Bartholomeides

(1754–1825)

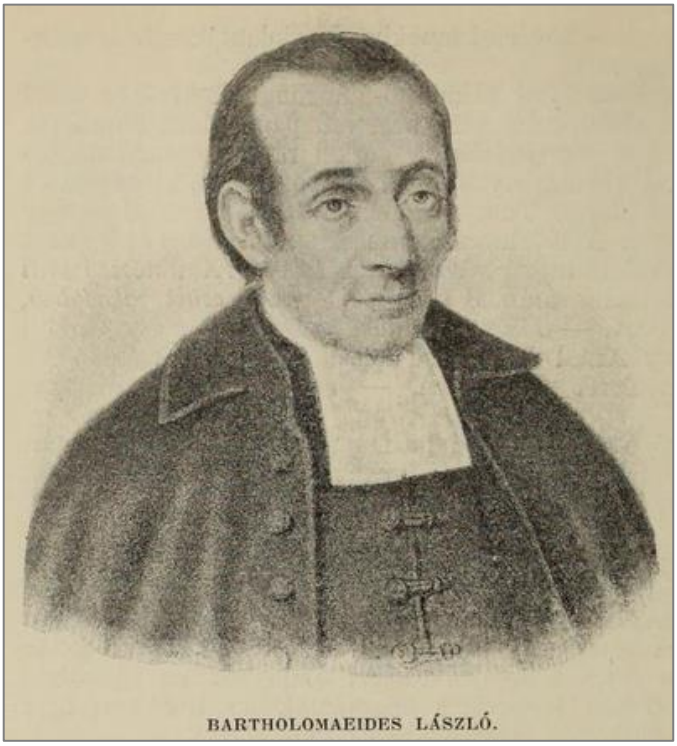
BARTHOLOMAEIDES LÁSZLÓ.

Muž, o němž se toho mnoho neví. Významný příslušník dávného maďarsko-rumunského šlechtického rodu Erdödy. Slovenský evangelický kněz, autor prvních učebnic zeměpisu a přírodovědy, národní buditel, historik, geograf a entomolog. Učebnice se snažil psát řečí lidu – avšak v jeho době neexistoval jednotný spisovný slovenský jazyk. Psal tedy učebnice ve „slovakizované bibličtině“, což byl jazyk Bible kralické. Tento jazyk používali slovenští evangelíci až do 20. století. Wikipedie ho uvádí s dalším křestním jménem Bohuslav, což není správné. Toto křestní jméno užíval jeho vnuk.

Erdödyové jsou historicky jedním z nejstarších uherských šlechtických rodů. Rod je poprvé zmiňován v roce 1187 v obci Erdöd na pomezí dnešního Rumunska a Maďarska. Jeden z potomků rodu Tomáš Bakač (Bakócz) z Erdödy (1442–1521) byl mimo jiné kancléřem krále Matyáše Korvína a v roce 1513 získal při volbě papeže jen o několik hlasů méně než Giovani Lorenzo Medicejský, který se stal hlavou katolické církve jako Lev X.

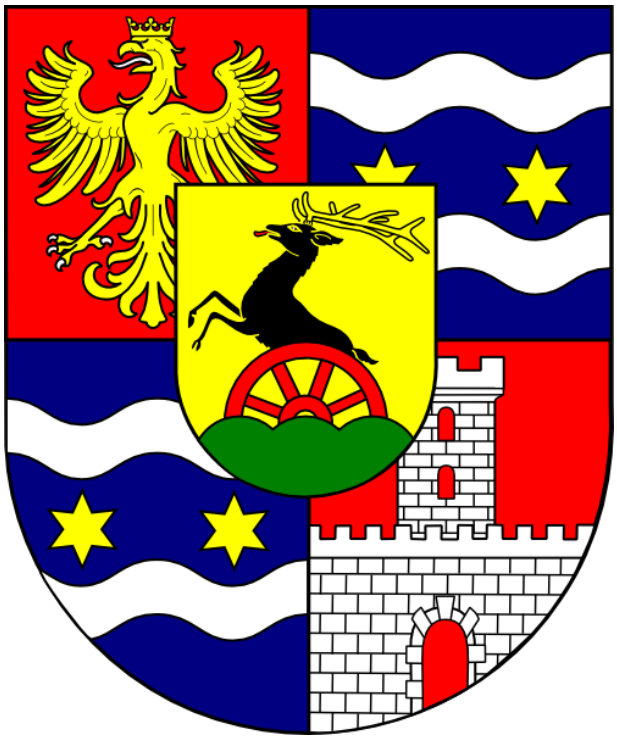

Na snímku vpravo je erb nitranského biskupa Adama Erdödyho. Půlkolo s jelenem v modrém pozadí získal sňatkem s Klárou Bakóczovou Petr Erdödy v roce 1526. Ten byl v době panování Ferdinanda I. Habsburského hlavním královským komorníkem a hlavním loveckým mistrem.

Rod Erdödy byl časem jedním z největších pozemkových vlastníků v západních Uhrách a v Chorvatsku. Příslušníci tohoto rodu konali většinou dobro. Tak například Josef z Erdödy (1754–1824) byl mecenášem Josepha Haydna (1732–1809). Zastával vysoké hospodářské funkce, byl i ministrem vídeňské vlády. A dnes si nikdo v Piešťanech asi nevzpomene, že to byl právě tento muž, který se výrazně zasloužil o rozvoj těchto lázní. Ještě v 19. století (ve dvacátém století bývá všechno jinak) byl považován za zakladatele a budovatele piešťanských lázní. Nechal stavět nové budovy, další kryté bazény, nechal zpracovat plán rozvoje lázní (již v roce 1824), stavěl vanové koupele, rozšiřoval ubytovací zařízení a další lázeňské služby v duchu nejmodernějších poznatků balneoterapie.

Anna Marie z Erdödy, rozená Nicky (1779–1837), byla blízká důvěrnice Ludviga van Beethovena (1770–1827), která pro něj zajistila i roční rentu, na kterou přispívali bohatí rakouští šlechtici. Beethoven hraběnce věnoval později čtyři komorní skladby (Violoncellové sonáty č. 4 a 5).

Během pobytu v Teplicích v roce 1812 napsal Beethoven desetistránkový milostný dopis své „nesmrtelné milence" (Unsterbliche Geliebte), který nikdy neodeslal. Identita zamýšlené příjemkyně je dosud předmětem debat. Mezi uvažované adresátky patří Antonie Brentano, klavíristka Therese Malfatti (provdaná von Droßdik), Josephine Brunsvik a její sestřenice Julie Guicciardi. Muzikoložka Rita Steblin i jiní autoři pokládají Josephinu Brunsvikovou za jedinou opravdovou Beethovenovu lásku a adresátku dopisu „nesmrtelné milence". Mezi možné „kandidátky" patří i Anna Marie z Erdödy. Tajemství jména své nesmrtelné milenky si vzal skladatel s sebou do hrobu. Po roce 1812 neexistují zprávy o žádném Beethovenově milostném vztahu; z jeho tehdejší korespondence a později z konverzačních sešitů však vyplývá, že se občas uchyloval k prostitutkám.

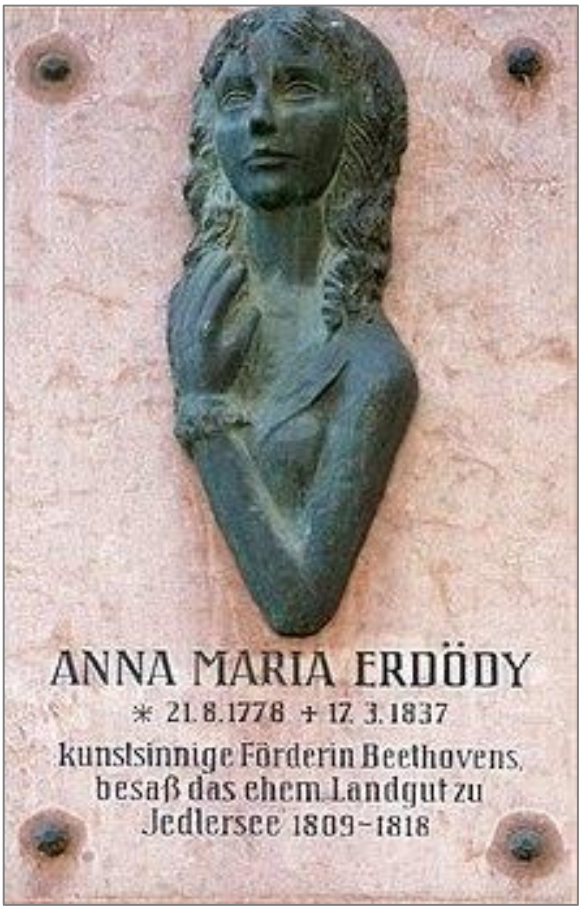

Anna Maria a Josef z Erdödy

Takže Slovensko (tehdy Horní Uhry) nebylo tak zaostalou částí říše. Ladislav (László) Bartholomeides byl nesmírně vzdělaný muž a své vědomosti promyšleně věnoval obecnému lidu. V roce 1794 vydal v tehdejším Prešpurku (dnes Bratislava) zajímavou knihu s názvem, který hovoří za vše. Titul knihy zněl takto: ***Hystorya o Ameryce vkazující, kterak byla skrze Krysstoffa Kolombusa a jeho Nasledowníky wynalezená, jakowé její přirozené Položení a Staw, jakowí Obywatelé a jak ji Ewropčané sobě podmanili.***

Scházely také slovensky psané učebnice. O čtyři roky později vydal Bartholomeides učebnici náboženství pod názvem: ***Jádro Kresťanského Evangelického Náboženstwj***, dále pak učebnici zeměpisu pod názvem: ***Geograffia aneb Wypsánj Okrsslku Zemského s***

ssesti Mappami wlasnj rukau geho wyrytými. V této práci se dokonce pokusil vysvětlit vznik vrchů.

Ve stejném roce vydal i přírodovědný spis obsahující základy biologie, zoologie a mineralogie. Úžasná práce, obsahující dokonce i údaje o dvoukřídlém hmyzu. Spis ten nesl název ***Kratičká hystorie přirozenj, k pomocy a k dobrému gak učitelu, tak y mládeže sskolské sepsaná, ano y k rozssjřenj lepsy a k Bogu wedaucý známosti tohoto světa wubec na světlo wydaná.***

V roce 1799 Bartholomeides vydal práci ***Memorabilia Provinciae Csetnek cum tabulis aetri incisis.*** Je to monografie štítnického okresu, kterou rozdělil na fyzickou, topografickou, politickou, církevní, literární, ekonomickou a diplomatickou část. Snažil se zde opět vysvětlit vznik vrchů. V letech 1806 až 1808 vyšla v Levoči jeho obsáhlá vlastivědná monografie o Gemerské stolici pod názvem ***Inclyti Superioris Ungariae Comitatus Gőmőriensis Notitia Historico-Geographico-Statistica.***

K jeho významným geografickým pracím lze přidat také pojednání o řece Slané. Vytvořil i malý atlas pro školní mládež. Bartholomeides působil také jako překladatel a zabýval se i speleologií. Roku 1801 vypracoval mapu jeskyní Aggtelecko-Domické soustavy.

Ladislav Bartholomeides se narodil v obci Klenovec na středním Slovensku. Tehdy šlo o region středního Slovenska zvaný Malohont (dnes část okresů Rimavská Sobota, okresu Brezno a okresu Poltár). Bartholomeides jako první člověk v historii popsal česko-husitský původ některých obcí v oblasti Matohontu (jih středního Slovenska). Učinil tak ve spise **De bohemis Kishontensibus antiquis.** O tom není dnes vůbec nic všeobecně známo.

Bývalý župní dům Malohontu z roku 1798 v Rimavské Sobotě

Ono toho je všeobecně známo velice málo. Rodákem z Klenovce a v podstatě vrstevníkem národního buditele Ladislava Bartholomeidese byl také básník Pavol Šramko (1743–1831). Ten vydal v roce 1805 učebnici česko-slovenské gramatiky. V cestě ke spisovné slovenštině byli slovenští evangelíci o hodně napřed. Biblická čeština byla již po tři staletí jazykem slovenských evangelických vzdělanců.

U nás je všeobecně považován za zakladatele spisovné slovenštiny Ludevít Velislav Štúr (1815–1856). Málo je ovšem známo, že odmítal svobodné tržní hospodářství, navrhoval politické splynutí s carským Ruskem, odmítal parlamentní demokracii a navrhoval jako spisovnou řeč pro všechny Slovany – ruštinu. Navíc byl jat nenávistí k Židům a podporoval carskou protižidovskou politiku. To pouze na okraj. Vše popsal v knize Slovanstvo a svet budúcnosti (Das Slawenthum und die Welt der Zukunft), kterážto je jeho jakýmsi politickým testamentem.

Klenovec, rodiště všestranně vzdělaného a osvíceného buditele Ladislava Bartholomeidese, je v souvislosti s tímto svým významným rodákem bohužel připomínán málo nebo téměř vůbec. Překrývá to tak trochu jánošíkovská tradice – v roce 1713 zde byl zatčen Juraj Jánošík. Takže se o Klenovci ví spíše z „jánošíkovského pohledu“. Avšak o Klenovec ani tak nejde.

Ve svých 29 letech Ladislav Bertholomeides své rodné městečko opustil a přijal místo faráře v Ochtiné. Zde pracoval až do konce života.

V Ochtiné najdeme vzácný evangelický kostel (*na snímku*) z počátku 14. století. V kostele je originální fresková výmalba z poloviny 14. století, dílo přesahující hranice regionu. Autora neznáme. Víme jen, že v tomto kostele a v této obci neúnavně pracoval celých 42 let vědec, vlastivědný pracovník a velice plodný autor Ladislav Bartholomeides. Zde se také narodil jeho syn Ján Ladislav Bartholomeides (1787–1862), evangelický farář a stoličný soudce.

Mimochodem: v Ochtiné se někdy v roce 1650 narodil učitel, výtvarník a hudební skladatel Jonáš Bubenka (1650–1705). Pracoval v Levoči jako profesor evangelického gymnázia a v roce 1685 stál u levočského vydání Komenského díla ORBIS PICTUS. Bubenka toto dílo nejen ilustroval, ale původní Komenského latinské texty pro levočské vydání přeložil do češtiny. Jsou věci, které o Slovensku vůbec, ale vůbec nevíme.

V Rimavské Sobotě má Ladislav Bartholomeides skromný pomník. V rodném kraji není zcela zapomenut. Škoda jen, že není vzpomínán i v krajích jiných.

V obci Ochtiná je ***„Ochtinská aragonitová jeskyně“*** *dlouhá 300 metrů. Jde o jednu ze tří aragonitových jeskyní na světě. Je národní přírodní památkou a je také zapsaná v seznamu Světového dědictví UNESCO. Ovšem muže typu Ladislava Bartholomeida mělo Slovensko ve své historii pouze jednoho.*